

Samenvatting

Dit rapport doet verslag van het onderzoek naar huiselijk en publiek geweld. Het omvat drie deelonderzoeken, alle gericht op het beschrijven van geweld en geweldplegers. Doelstelling van het eerste deelonderzoek is het in beeld brengen van de aard en omvang van het bij de politie geregistreerde huiselijk en publiek geweld in Nederland voor het jaar 2002. Het tweede deelonderzoek betreft een replicatie van het onderzoek uit 1998 naar geweld tegen onbekenden op straat om zodoende voor een langere periode zicht te krijgen op de ontwikkelingen in het straatgeweld. Het derde deelonderzoek heeft tot doel te achterhalen in hoeverre de groep plegers van publiek geweld en de groep plegers van geweld in huiselijke kring elkaar overlappen. De vraag die hier achter ligt is of een generieke aanpak van geweld dan wel een specifieke aanpak voor huiselijk geweld is gewenst. De analyse van de aard en omvang van geweld vindt plaats op basis van een steekproef (met betrekking tot het jaar 2002) van 2.702 geweldsaangiften in drie politieregio's.

Aard en omvang van geweld

Deel I van dit rapport gaat in op de aard en omvang van huiselijk geweld en publiek geweld. Tevens worden de resultaten met betrekking tot beide vormen van geweld onderling vergeleken. Daarnaast wordt ingegaan op geweld tegen onbekenden op straat ('zinloos geweld').

Huiselijk geweld

Gemiddeld 20% van de bij de politie aangegeven geweldsdelicten betreft geweld in huiselijke kring. Wat betreft de typen delicten en plegers die zijn aangetroffen, zijn in de drie onderzochte regio's op een aantal punten *overeenkomsten* geconstateerd. Zo speelt het merendeel van de geregistreerde geweldsincidenten zich af binnen (huwelijks) relaties en verbroken relaties. Gemiddeld een derde van het geregistreerde huiselijk geweld blijkt zich buiten de woning of niet op privé-terrein af te spelen. De zwaarste incidenten vinden plaats in of om de woning. Er is evenwel ook een aantal significante *verschillen* tussen de regio's geconstateerd. Zo is de *omvang* van de problematiek van huiselijk geweld zeer verschillend per regio. Er bestaan verder verschillen in het aandeel van in Nederland geboren verdachten, het aandeel aangiften van 'huiselijk geweld buiten de woning/privé-terrein', het aandeel 'zwaar fysiek geweld', het aandeel geweldsincidenten waarbij een wapen wordt gebruikt en het aandeel incidenten waarbij (terug)geslagen wordt door het slachtoffer. Van de groep *verdachten* van huiselijk geweld kan op basis van deze verkenning het volgende globale profiel worden opgemaakt: de ruime meerderheid van de verdachten is man, de spreiding naar leeftijd van huiselijke geweldplegers is groot en het aandeel van in het buitenland geboren verdachten van huiselijk geweld is oververtegenwoordigd ten

opzichte van het totaal aandeel inwoners dat niet in Nederland is geboren. Voor de regio Rotterdam is onderzocht of de verdachte first offender is of niet. Bijna 40% van de verdachten van huiselijk geweld heeft eerder (minimaal eenmaal) als verdachte met de politie contact gehad in de drie jaren voorafgaand aan het gepleegde delict, waarvan in ongeveer de helft van deze gevallen sprake was van een geweldsdelict. Voor de regio Midden West Brabant is onderzocht of de verdachten vaker voor een geweldsdelict zijn aangegeven bij de politie. Van ongeveer een op de tien plegers van geweld in huiselijke kring was al eerder aangifte gedaan van geweld in huiselijke kring en ruim een op de tien verdachten had al eerder contact met de politie voor een geweldsincident in de publieke sfeer.

Publiek geweld

Van de publiekgeweldsdelicten speelt ongeveer tweederde zich af tussen personen die aangeven elkaar niet te kennen. Geweld tussen 'vrienden en bekenden', tussen 'vage bekenden' waarbij het slachtoffer de dader slechts van naam kent, of 'buren' komt beduidend minder voor. Het blijft niettemin van belang om deze vormen van publiek geweld met het oog op hun negatieve invloed op de sociale cohesie op lokaal niveau adequaat te monitoren.

In bijna een kwart van de geweldsincidenten zijn meer personen gewelddadig tegen één slachtoffer. Ongeveer de helft van de publiekgeweldsdelicten speelt zich af in de woonwijk en een kwart in het uitgaanscentrum. Een op de vijf geweldsincidenten wordt door het betrokken slachtoffer getypeerd als 'geweld zonder aanloop van opbouwende spanningen'. Alcohol speelt met name een rol bij geweldsincidenten gepleegd in het uitgaanscircuit en vaak zijn het dan juist de slachtoffers die hebben gedronken. Drugsgelateerde incidenten spelen zich voornamelijk af in de woonwijk en het uitgaanscircuit. Tussen de regio's zijn grote verschillen te constateren als het gaat om de omvang en ernst van de problematiek van publiek geweld. Zo lijkt het aantal publiekgeweldsincidenten per 10.000 inwoners gekoppeld aan de urbanisatiegraad van de regio's. Op grond van het onderzoek in de drie regio's kan worden gesteld dat hoe hoger de urbanisatiegraad is, des te meer geweldsincidenten zich voordoen. Dit geldt eveneens voor het aandeel zware delicten in het totaal van aangiften van publiek geweld, de mate waarin wapens worden gehanteerd door de verdachten, het veroorzaakte letsel en de agressiviteit van de kant van slachtoffers.

De *verdachten* van publiek geweld zijn doorgaans man (85%). De gemiddelde leeftijd is 26 jaar en er is sterke concentratie in de jongste leeftijdsgroepen (<15-, 15-19- en 20-24-jarigen vormen ongeveer de helft van de populatie). Met name 19-minners blijken peergroup-gericht in het plegen van geweld. Er zijn nauwelijks verdachten ouder dan 45 jaar (nog geen 10%). Verdachten die betrokken zijn bij incidenten waarbij sprake is van uitlokking of die zonder aanwijsbare redenen ontstaan, zijn gemid-

deld duidelijk jonger dan andere verdachten. Bij incidenten die zonder een duidelijke reden ontstaan, zijn vooral verdachten jonger dan 15 jaar betrokken. Verdachten die zwaar geweld gebruiken wijken naar leeftijd, geslacht en geboorteland niet af van verdachten die geen of in lichte mate geweld gebruiken. Tevens blijken niet in Nederland geboren verdachten vaker een wapen te gebruiken bij geweldsincidenten in de publieke sfeer dan in Nederland geboren verdachten. Voor de regio Rotterdam is onderzocht of de verdachte first offender is of niet. Bijna 30% van de verdachten van publiek geweld heeft in de drie jaren voorafgaand aan het gepleegde delict eerder (minimaal eenmaal) als verdachte met de politie contact gehad. Van recidiverend politiecontact, in het bijzonder inzake geweldsdelicten, is in die periode sprake bij ongeveer 10% van de verdachten. Uitgaande van de informatie zoals beschikbaar bij de politie Midden West Brabant blijkt dat minder dan 5% van de plegers van publiek geweld in de drie jaar voorafgaand aan het incident al eens eerder met de politie in aanraking is geweest als verdacht van het plegen van huiselijk geweld, terwijl ruim 20% eerder in aanraking kwam met de politie in verband met publiek geweld.

Huiselijk en publiek geweld

Er is een aantal in het oog springende verschillen tussen huiselijk en publiek geweld. Publiek geweld vindt vooral plaats tussen mannen onderling, huiselijk geweld tussen mannen en vrouwen. In geval van publiek geweld komt het regelmatig voor dat meer verdachten gewelddadig zijn tegen één slachtoffer of dat er sprake is van groepsgeweld. Geweld in huiselijke kring vindt daarentegen doorgaans plaats tussen individuen. De populatie van verdachten van publiek geweld is jonger dan de populatie van huiselijk geweld. De groep plegers van huiselijk geweld kent een grotere spreiding in leeftijd, terwijl publiek geweld zich concentreert onder jongeren. Bovendien is bij huiselijk geweld vaker sprake van zwaar fysiek geweld. Er is echter geen verschil te constateren in wapengebruik en ook niet wat betreft het veroorzaakte letsel. Tot slot blijkt uit een nadere analyse van de aangiften van de regio Rotterdam dat de verdachten bij geweld in huiselijke kring vaker al eerder contact met de politie hebben gehad (in verband met een geweldsdelict of ander delict) dan verdachten van geweld in de publieke sfeer.

Ontwikkelingen van geweld op straat tussen onbekenden

Het aantal aangiften van straatgeweld tussen onbekenden neemt tussen 1998 en 2002 toe met ongeveer 20%. Ook uit ander onderzoek komt naar voren dat in veel politieregio's een toename van het straatgeweld met ongeveer 20% tot 30% wordt geconstateerd. Deze toename van het aantal aangiftes wil niet zeggen dat het geweld onder de bevolking is toegenomen. Het kan er ook op duiden dat mensen sneller geneigd zijn aangifte te doen van *minder ernstige* geweldsincidenten. Het feit dat in dit onderzoek

wordt geconstateerd dat het aandeel van zware delicten afneemt, ondersteunt deze zienswijze.

Het geweld op straat tussen onbekenden lijkt zich in 2002 – vergeleken met de situatie in 1998 – nadrukkelijker in de context van de wijk te bevinden. Daarbij neemt het aandeel ‘één op één geweldsincidenten’ toe en neemt het aandeel incidenten met meer verdachten en één slachtoffer af. Driekwart van de ‘straatincidenten tussen onbekenden’ speelt zich af tussen mannen. In dit opzicht is er geen verschil tussen 1998 en 2002. Ernstiger lijkt het geweld niet te zijn geworden: zowel het aandeel als het absolute aantal zware delicten neemt af en het aandeel (en aantal) incidenten waarbij ten aanzien van het slachtoffer zwaar tot zeer ernstig letsel wordt geconstateerd is constant. Daarnaast is er geen significante wijziging in het aandeel incidenten waarbij een wapen werd gebruikt of in het gebruik van bepaalde typen wapens. Er is een verdubbeling van het aantal aangegeven beroepsgerelateerde geweldsdelicten (op straat tussen onbekenden) te constateren van 91 in 1998 naar 216 in 2002.

Het aandeel van 12-17-jarige geweldplegers blijkt in de steekproef van 2002 fors kleiner dan in de steekproef van 1998. Het aandeel 25- tot 40-jarigen neemt daarentegen juist toe onder verdachten van geweldsdelicten. Bij de slachtoffers van straatgeweld tussen onbekenden zijn evenwel geen significante wijzigingen naar leeftijd geconstateerd.

Daderprofielen en aanpak van geweld

In Deel II van dit rapport wordt nader ingegaan op de groep daders van zowel geweld in huiselijke kring als daarbuiten, ook wel de groep algemeen geweld genoemd. Deze groep daders wordt vergeleken met de groep daders van alleen huiselijk geweld en de groep daders van alleen publiek geweld. De kwantitatieve gegevens berusten op onderzoek in de regio Midden en West Brabant.

De groep die zowel binnenshuis als buitenshuis gewelddadig is, is afgaande op de politieregistratie klein: nog geen 8% van de verdachten die geweld tegen individuen plegen, staat zowel geregistreerd voor geweld in huiselijke kring als geweld in het publieke domein. Dit cijfer kan worden beschouwd als een absolute minimumgrens. Doorgaans wordt niet nagevraagd of verdachten van publiek geweld ook in huiselijke kring gewelddadig zijn, en van geweld in huiselijke kring wordt doorgaans geen aangifte gedaan. Het is op grond van politiegegevens daarom moeilijk vast te stellen wat de omvang is van de groep die zowel in huiselijke kring als daarbuiten gewelddadig is. Op basis van de individuele strafbladen kan geconstateerd worden dat een kwart van de verdachten van geweld in huiselijke kring een strafblad heeft voor een geweldsdelict, dat wil zeggen dat het aandeel verdachten dat in het algemeen gewelddadig is, groeit naar 14%.

Het onderzoek naar verschillen en overeenkomsten in daderprofielen tussen de drie groepen levert een aantal nieuwe inzichten op ten opzichte van de kwantitatieve vergelijking tussen huiselijk geweld en publiek geweld in deel I.

De groep die zowel in huiselijke kring als daarbuiten gewelddadig is, kent qua leeftijdsopbouw ongeveer eenzelfde patroon als de groep huiselijk geweld. Toch zien we ook een relatief groot aantal jongeren. Daarnaast zien we dat deze groep alleen mannelijke verdachten omvat en dat de meerderheid van de slachtoffers vrouw is. In die zin lijkt de groep verdachten die zowel in huiselijke kring als daarbuiten gewelddadig is het meest op de groep huiselijk geweld.

In één opzicht verschilt de groep algemeen geweld van de twee andere groepen, en dat is de aanwezigheid van een strafblad en de lengte en variëteit ervan. De groep die in het algemeen gewelddadig is, omvat bijna alleen verdachten die een strafblad hebben. Deze groep heeft zich dikwijls schuldig gemaakt aan meer vormen van criminaliteit, zoals vermogens-, gewelds- en verkeersmisdrijven. De groep verdachten die alleen in huiselijke kring gewelddadig is, bestaat net als de groep die alleen in het publieke domein gewelddadig is, slechts voor de helft uit verdachten met een strafblad. Het strafblad van beide groepen geweldplegers betreft vaak één vorm van criminaliteit. Tevens blijkt dat de groep die in het algemeen gewelddadig is, vaker is betrokken bij verboden wapenbezit dan de twee andere groepen.

Uit het onderzoek naar daderprofielen komt naar voren dat twee aspecten relevant onderscheidend zijn: (i) er is ofwel sprake van alleen geweld in huiselijke kring; (ii) ofwel er vinden andere (gewelds)criminele activiteiten plaats. De plegers van geweld in huiselijke kring met een blanco strafblad vormen een duidelijk herkenbare groep. Uit de literatuur komt naar voren dat deze groep zich onderscheidt van de andere twee groepen door een grotere spreiding naar sociale klasse, geen antisociale levensstijl of vormen van verslaving, geremdheid ten aanzien van gebruik van geweld en schaamte voor het gebruik van geweld. Uit de interviews komt naar voren dat verdachten van geweld in huiselijke kring kunnen worden getypeerd als mannen die gewoon functioneren, maar in hun relatie gevoelens van onmacht en frustratie 'oplossen' met geweld. Uit de literatuur komt naar voren dat deze groep (potentieel) groot is. Bij de politie, de reclassering en in de gevangenis is de groep 'alleen huiselijk geweld' kleiner en de groep die zowel in huiselijke kring als daarbuiten geweld pleegt groter.

Wat betekent dit voor de strafrechtelijke aanpak van geweld?

Er is sinds 2003 een aanwijzing 'Huiselijk geweld' met als doel het stoppen van het geweld en het voorkomen van recidive door gerichte interventies. Deze specifiek aanpak is geïndiceerd omdat huiselijk geweld zich onderscheidt van publiek geweld door de relationele context waarin het geweld plaatsvindt en de grote kans op herhaling van het geweld met

grote risico's voor het slachtoffer en negatieve gevolgen voor de eventueel aanwezige kinderen. Binnen deze strafrechtelijke aanpak kunnen verschillende accenten worden gelegd: meer op hulpverlening of meer op repressie.

De vraag is of deze strafrechtelijke aanpak voor alle geweldplegers geschikt is. Uit het onderzoek komt naar voren dat de strafrechtelijke aanpak van geweld onderscheid moet maken naar geweld dat plaatsvindt in huiselijke kring en daarbuiten. De aanpak zoals verwoord in de Aanwijzing huiselijk geweld heeft tot doel het geweld direct te stoppen omdat het slachtoffer risico loopt opnieuw slachtoffer te worden. Direct ingrijpen en het aanbieden van een hulpverleningstraject staan centraal. Er bestaan twijfels over de bruikbaarheid van deze aanpak voor de groep plegers van publiek geweld omdat het verschillende groepen betreft qua achtergrond en problematiek. Indien er toch voor wordt gekozen deze aanpak van huiselijk geweld ook voor plegers van publiek geweld te gebruiken, is het *niet* raadzaam verdachten van publiek en van huiselijk geweld bij elkaar in een groep van hulpverlening te plaatsen. In de aanpak van geweld moet aandacht zijn voor de bijzondere achtergrond en de dynamiek van de relatie waarin het geweld in huiselijke kring plaatsvindt. In die zin is een specifieke aanpak noodzakelijk met niet alleen aandacht voor agressiebeheersing, maar ook voor relationele aspecten. Daarnaast komt uit het onderzoek naar voren dat andere aspecten zoals een asociale levensstijl, de aanwezigheid van een verslaving, een persoonlijkheidsstoornis of ernstige pathologische afwijkingen eveneens belangrijke factoren zijn om bij de strafrechtelijke aanpak in ogenschouw te nemen.